

Gyári textilanyagok paraszti használatban

T. KNOTIK MÁRTA

(Szege, Móra Ferenc Múzeum)

A 19. századi Magyarországon a gazdasági és társadalmi változásokkal együtt járt a paraszt-polgári öltözet megjelenése, amikor a hagyományos „fokozatosan és tájanként differenciáltan átadta helyét a gyári anyagoknak és a polgári szabású viseleti daraboknak. A XIX. század folyamán bekövetkezett változások kiteljesedése az 1880-1920 közötti időszakra tehető.” Gergely Katalin megállapítása¹ vidékünkre fokozottan érvényes, ahol a jellemző városias, polgárias öltözködés² időben és térben eltolódva ugyan, de folyamatosan fogadta be a különféle stílusokat. Így a divatozó gyári szöveteket is, melyekből a helyi ízlésnek megfelelően alakították ki ruházatuk színvilágát. Ez helyenként a hagyományosabb, másutt a divatosabb formákkal párosult. A pompás szövetek díszül szolgáltak a paraszti, paraszt-polgári öltözetnek és a háznak, melyekből jellegzetes darabokat őriz a Móra Ferenc Múzeum.

A 19. század utolsó harmadában és a 20. század első évtizedeiben gyártott textíliák közül bemutatásra a taftot, a selyemkendőt, a *barist* és a damasztot választottuk ki. Ismertetésüknél elsősorban a kelmék külső jegyeivel foglalkozunk, melyek alapján a szövetek ránézésre is fölismerhetők, majd a szorosan hozzátartozó technikai megoldásokkal, mint az alapanyag, színezés, mintázás.

Színjátzó (changeant) taft

Csillogó felületével, különleges színezésével, ropogós tartásával a legelegánsabb selyem méteráru a ruhakelmék között. Csillogását a selyem **alapanyag** természetes fényének és a **szövés** technikájának köszönheti. A **színezés** azért különleges, mert nem a textílfestékek keverésével, hanem az ellentétes színű fonalak kereszteződésével érik el. Ropogós **tartását** pedig a kikészítés során bevitt nehezítő anyagoktól nyeri. E jellegzetességek könnyen fölismerhetővé teszik a színjátzó (sanzsan) taft kelmét.

Alapanyaga sodratlan selyem, láncnak és vetüléknek egyaránt, ez lényeges része a csillogó felület kialakításának. Az igen vékony selymet láncnak egyesével vetették föl, míg vetüléknek többszörösen (kötegben) alkalmazták.

Szövése elvileg bármely kötés lehetne, a hatást azonban legjobban a vászonkötés (*taftkötés*) emeli ki.³ A láncsűrűség kb. kétszerese a vetüléksűrűségnek. A *taftkötéssel* sűrű szövésű, egységes felületű, vékony kelme készül, mely fokozza a selyem ragyogását. Az anyagszélesség 48-65 cm között mozog.

Színezése a szövet legjellemzőbb tulajdonsága. A lánc sötét színű (fekete, sötétkék, zöld) vékony selyem, a vetülék annak többszöröse és élénk színű (piros, vörös, lila vagy sárga) selyem. A fekete-piros, a fekete-vörös, a sötétkék-piros, a sötétkék-vörös, a fekete-lila, a zöld-piros lánc és vetülék kereszteződése folytán hol az egyik, hol

¹ Gergely K. 1991. 860-866.

² T. Knotik M. 1990. 155-232.

³ Szemmáry L. Kötéstan. 1959. 17. 19.

a másik szín tükröződik inkább, a fény beesési szögétől függően. A kettő között átmenetet képez a két szín keverékének megjelenése, színt játszik a kelme.⁴

Tartása, esése a különböző nehezítő fűrdők alkalmazásával jön létre, ezáltal válik a selyem ropogóssá, és egyben törékennyé is. A nehezítéstől jellegzetes suhogást kap, a finom hangot a taftból készült öltözet viselésekor az anyag mozdulása okozza.

A taftot 1818-ban találóan jellemezte Möller János, amit érdemes idézni:

„Tafota (Taffent, Taffet).

Ez egy vékony, könnyű selyem matéria, a mellynek mind a mellyék- mind pedig a bélfonala sodratlan selyem szálakból áll, és vászon módra szövetik. Ennek sokféle nemei vannak. Ha a mellyék- és bélfonalak különböző színűek, ezekből az úgy nevezettni szokott játtzó-színű tafoták (changirte Taffet) szoktak készíttetni.” Gyártásukkal kapcsolatban megjegyzi: „a tafoták leginkább Olasz és Frantzia Országokban szövethetnek, különösen pedig Lyonban, Avignonban, Nimben, Toursban; Florentziában, Nápolyban”.⁵

A szövet színjátását az 1890-es években megjelent Pallas lexikon írta le:

„Changeant (sanzsan) színjátékos selyem- v. fésűsgyapjú-szövet, mely színjátékát a sárga és kék szín kölcsönös hatásának köszöni. Jellemzője, hogy az egyik fonalrendszere (p. a láncfonal) sárga v. sárgás árnyalatú (narancssárga, sárgászöld, sárgásbarna stb.), a másik fonalrendszere (p. a vetülék) pedig kék vagy kékes árnyalatú (ibolya, kékeszöld, kékeszürke stb.)”.⁶

A Pallas lexikon a „tafota” szövésén és festésén kívül a nehezítésre vonatkozó fontos adatokat is közölt:

„Hogy a selyem festés után súlyos legyen, többször egymás után felváltva majd hidegen, majd melegen bázikus ferriszulfátoldatokban, sósavtól savas ferrociankáliumoldatokban és katechuoldatokban kezelik, melyek néha ónkloridot is tartalmaznak”. Megjegyzi, hogy az ilyen selyem „igen súlyos és térfogata is nagy, tartóssága azonban csekély”.⁷

Ezekből az évekből való a Szegedi Híradóban közzétett figyelmeztetés, és egyben árupropagálás, mely a lexikonnál közérthetőbben magyarázza a selyemnehezítés károosságát:

„A selyem el van égve! Ezt szokták a hölgyek mondani, ha az illető ruha darabok igen sokszor a 2-ik 3-ik viselet után a hajtasokban elhasadnak, mint a vatta szétmálnak; ezen jelenség nem a véletlen által okozott elégs! hanem a selyem, hogy vastagabbnak s mégis olcsónak tűnjék fel, tudatosan leszen cinn- és dosphor-savval pácolva, melyek a nyersselyem érszáleit mintegy szétrágnak; az ilyenemű festési eljárást megterhelésnek nevezik, mentül jobban óhajtják a selymet megnehezíteni, annál több cinnfűrdön megyen az keresztül, (...) a halálcsíráját tehát még mielőtt az a szövőszékre kerülne, már is magában rejti. Az ilyen szálakból készült úgy nevezett selyemszövetnek, rövid használat után természetszerűen szakadozniuk kell, (...) Az én valódi selymeimből szívesen küldök postafordultával porto és vámmentesen mintákat. Henneberg G. (cs. és udvari szállító) selyemgyárai. Zürichben.”⁸

⁴ Dr. Hajós I. 1959. 128.

⁵ Möller J. 1818. 451., 456.

⁶ A Pallas Nagy Lexikona 4. kötet 1893. 272.

⁷ A Pallas Nagy Lexikona 14. kötet 1897. 1041-1042.

⁸ Szegedi Híradó 1897. jún. 30. Nyilttér.

A múzeum néprajzi gyűjteményében őrzött, színjátzó taftból készült vagy azzal díszített női viseleti darabok a 19. század utolsó évtizedeiből valók.⁹ Gyűjtésük többnyire a 20. század első évtizedében történt, már akkor igen hasadozott állapotban.

Kötő, Röske, gyűjtés: 1907, leltári száma: 52.1192.1.

Színjátzó taftból készült, a lánc fekete, a vetülék vörös, a kelme sötétlilába játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 40/cm.

Anyagszélesség = 48 cm.

Testhőnálló, Apátfalva, gyűjtés: 1907, leltári száma: 52.1086.1.

Színjátzó taftból készült, a lánc sötétkék, a vetülék vöröseslila színű, a kelme kékeslilába játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 40/cm.

Testhőnálló, Apátfalvi tanyák, gyűjtés: 1907, leltári száma: 52.1100.1.

Ujja díszítés színjátzó taftból, a lánc kék, a vetülék vörös színű, a kelme vörösbarnába játszik.

Testhőnálló, Makói tanyák, gyűjtés: 1908, leltári száma: 52.1085.1.

Színjátzó taftból készült, a kelme kékeslilába játszik (1. kép).

Testhőnálló, Apátfalva, gyűjtés: 1909, leltári száma: 52.1098.1.

Színjátzó taftból készült, a lánc fekete, a vetülék piros színű, a kelme vörösbébe játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 50/cm.

Testhőnálló és bokros szoknya, Apátfalva, gyűjtés: 1909, leltári száma: 52.1067.1.

Színjátzó taftból készült, a lánc zöld, a vetülék piros színű, a kelme vöröseszöldbe játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 40/cm.

Anyagszélesség = 64 cm.

Testhőnálló, Apátfalva, gyűjtés: 1909, leltári száma: 52.1073.1.

Színjátzó taft alapszövet, a lánc fekete, a vetülék rozsdabarna. A sötétbarnába játszó kelme mintázása: brossé 1. (lásd később), piros-zöld-fehér rózsaszálak.

Ujja díszítés színjátzó taftból, a lánc fekete, a vetülék lila színű, a kelme sötétlilába játszik.

Ujja díszítés színjátzó taftból, a lánc kék, a vetülék vörös színű, a kelme vöröseslilába játszik.

Testhőnálló és bokros szoknya, Vésztő, gyűjtés: 1910, leltári száma: 52.1066.1-2.

Színjátzó taftból készült, a lánc fekete, a vetülék vörös, a kelme rozsdabarnába játszik.

Anyagszélesség = 64 cm.

Testhőnálló, Vésztő, gyűjtés: 1910, leltári száma: 52.1095.1.

Színjátzó taftból készült, a lánc fekete, a vetülék kékeslila színű, a kelme sötétlilába játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 40/cm.

Kötő, Csanád, gyűjtés: 1954, leltári száma: 54.12.4.

Színjátzó taftból készült, a lánc kék, a vetülék vörös színű, a kelme kékeslilába játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 40/cm.

Anyagszélesség = 62 cm.

Kötő (szoknya részlete), Apátfalva, gyűjtés: 1957, leltári száma: 57.1.1.

Színjátzó taftból készült, a lánc kék, a vetülék piros színű, a kelme vöröseslilába játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 40/cm.

Anyagszélesség = 62 cm.

Testhőnálló, Apátfalva, gyűjtés: 1967, leltári száma: 67.10.1.

Színjátzó taftból készült, a lánc fekete, a vetülék piros színű, a kelme vörösbarnába játszik.

Láncsűrűség = 85/cm, vetüléksűrűség = 40/cm.

Ujja díszítés színjátzó taftból, a lánc fekete, a vetülék vörös színű, a kelme sötétlilába játszik.

Kötő, Apátfalva, gyűjtés: 1967, leltári száma: 67.10.2.

Színjátzó taftból készült, a kelme vörösbarnába játszik.

⁹ T. Knotik M. 1990. 168., 184., 209., 219., 220.

Selyemkendő

A fejkendő, nagyselyemkendő vagy vállkendő egyik jellegzetessége az élénkszínű, hímzésszerű brossé (broché) díszítés.¹⁰ A fénylő felület a selyem **alapanyag** természetes fényéből és a **szövés** kötésmódjából tevődik össze. Élénkszínű, fénylő **mintázása** különleges szövésmóddal történik, melynek technikai változatai a szövet fonákoldalán jól fölismerhetők.

Alapanyaga sodratlan selyem, az igen vékony selymet láncnak, vetüléknek, hímzőláncnak vagy hímzővetüléknek, egyesével vagy többszörösen (kötegben) használták.

Szövése bármely kötés lehet, attól függően, hogy lágyan omló selyemszövet, csillogó taft, vagy fényes atlaszszövet képezi a kendő alapszövetét. A lágyan omló selyemszövetet *sávoly*-¹¹ vagy *atlaszkötéssel* szőtték, ez „az ujjas alatt elférő finom, legrégebnek számító, laza szövésű, pillekönnyű vállkendő” típus¹² alapszövege. A csillogó taft alapszövetet¹³ vászonkötéssel (taftkötés) szőtték, ahogy ezt a színjátszó taftnál tárgyaltuk. A fényes atlaszszövet *atlaszkötésű*,¹⁴ mely könnyen fölismerhető fénylő, sima felületéről. Előfordul, hogy több kötetet is alkalmaztak egyetlen kendőn, pl. más alapot képezve a bordúrben. Az anyagszélesség a fejkendőknél 74–86 cm, míg a vállkendőké ennek kétszerese: 146–166 cm közötti. Az utóbbiakat körülrojtották, egyszínű, vagy szakaszosan többszínű rojttal. A rojtot külön árulták, otthon varrták a kendőre. Az 1907. évi szegedi útmutató 16 „kendőáruló” nevét és címét sorolta föl.¹⁵

Az atlaszszövetet Möller így jellemezte 1818-ban:¹⁶

„Atlasz (Atlas).

Ez több bordákkal szőtt, felette sima, és fényes matéria. A mellyék fonalak igen fájín sodratlan, a bélfonalak pedig valamivel erősebb selyemből vannak. Mindenféle kigondolható színűek találtnak, vagy tsupán tiszta selyemből, vagy pedig arannyal, ezüsttel szőtték; simák, stráfosok, virágosok sat. (...) Atlaszot Frantzia Országban nevezetesen Toursban, Lyonban, Brüggben legtöbbet és legjobbat készítenek.”

Mintázása a szövet színoldalán mintásan elhelyezett fonallebegésekkel történt. „Innen az elnevezése brossé (broché = átszött, hímzett). A hímzésszerű mintát az alaplánc- és alapvetülék-rendszeren kívül, külön fonalrendszerrel – esetleg két fonalrendszerrel – létesítik” úgy, hogy a mintának megfelelő helyen a hímzőfonalak a színoldalon lebegnek, egyéb helyeken a fonákoldalon vannak.¹⁷

A mintázás e típusáról a Pallas lexikon „Ábrás szövet” címszó alatt így fogalmaz: „szöve hímzettnek (brosálnak) akkor mondják ha az ábrát külön vetélő fonállal olyképp képezik, hogy e külön vetélő fonalat a szövetnek csupán ama darabjain szövik be, amelyeken az ábrát készíteni akarják.”¹⁸

¹⁰ A Pallas Nagy Lexikona: 14. kötet 1897. 1041.

¹¹ Szemmáry L. 1959. 20.

¹² T.Knotik M. 1990. 168., 184., 186.

¹³ Uo. 200., 209.

¹⁴ Szemmáry L. 1959. 24. A Pallas Nagy Lexikona 14. Kötet 1897. 1041. T. Knotik M. 1990. 207., 208., 215., 218.

¹⁵ Vogel Antal. Szegedi út- és névmutató. 1907. 82.

¹⁶ Möller J. 1818. 451., 456.

¹⁷ Dr. Hajós I. 1959. 61.

¹⁸ A Pallas Nagy Lexikona 1. kötet. 1893. 43.

A hímzővetülékkel mintázott¹⁹ selyemkendőknél a következő megoldások egyben technikai haladást is tükröznek:

Brossé 1. *Amikor a hímzővetülékek csak a motívumoknak megfelelő szakaszon haladnak oda-vissza.* Így az elszórt, kis területű virágokat, csokrokat, koszorúkat mintázták (11. kép), ahol a fonákoldalon rövidek a hímzőlebegések (12. kép). A kis területű motívumok a kendők tükrét vagy bordúrijét díszítik (előfordul azonban, amikor ezzel emelik ki a mustrák egyes, ellentétes színű motívumát).

Brossé 2. *Amikor a hímzővetülékek csak a mintának megfelelő darabon haladnak oda-vissza.* Így a bordúrbe rendezett mustrát mintázták (13. kép). Ilyenkor a hímzővetülékek lebegései a kendő két oldalán, hosszanti sávot, két végén harántszávot alkotnak (14. kép). A hímzővetülékek vagy szabadon lebegnek, vagy a hosszú lebegéseket helyenként az alaplánchoz kötik. A szabadon lebegő hímzővetülékek nemcsak kusza képet mutatnak, hanem kihúzódnak, elszakadt szálaik nyomán a színoldal mintát alkotó fonalai is kikoptak.

Brossé 3. *Amikor a hímzővetülékek a szövet teljes szélességében haladnak oda-vissza,* akkor a különböző színű hímzővetülékekből a megfelelő színűt hozzák a színoldalra (15. kép), a többi a fonákoldalon az alapszövethez kötik. A fonákoldal jellemzője, hogy az alapszövetbe egységesen bekötött színes mintázóvetülékek kevert színhatást mutatnak (16. kép). Az ilyen atlaszszövet erősebb, tartósabb és jóval vastagabb fogású (ezeket a darabokat télen kabát helyett is viselték).

Ennek a megoldásnak egyik változata, amikor a minta színezését csíkokba tervezték (17. kép), ezért a fonákoldalon az alapszövetbe kötött mintázóvetülékek különböző, kevert színű harántcsíkozást mutatnak (18. kép).

Egyes darabokon a fűlsorolt technikai megoldások összetettebb formában, vegyesen is jelentkeznek. Meg kell még említenünk a nagyselyemkendő egy különösen színpompás darabját, az *ilkakendőt*.²⁰ Ennek négy sarkát négy ellentétes színnel brossírozták. Drágasága ellenére a kevésbé módosak is vásárolták, mivel a kendő sarkait forgatva négy darab nagyselyemkendőnek is beillett.

A múzeum néprajzi gyűjteményében lévő kendők gazdagon képviselik és jócskán átívelik a 19–20. század fordulóját. A gyűjtésükkor följegyzett „fulard”²¹ megnevezés a taft, az „atlasz” az atlasz alapszövetekre vonatkozott. A féltett és ládában őrzött darabok ma is begyűjthetők. A kendők leírásánál a mintázás egyéb fajtáit figyelmen kívül hagytuk.

Brossé 1.:

Fejkendő, Horgos, gyűjtés: 1907, leltári száma: 52.1229.1.

Barna, sávoly- és atlaszkötésű, könnyű alapszövet. A tükörben piros-zöld-bordó virágok.

Anyagszélesség = 79 cm.

Fejkendő, Tápé, gyűjtés: 1972, leltári száma: 72.31.7.

Fehér, sávoly- és atlaszkötésű, könnyű alapszövet. A tükörben liláspiros-kék-zöld virágok (11-12. kép).

Anyagszélesség = 74 cm.

Vállkendő, Kiskunfélegyháza, gyűjtés: 1907, leltári száma: 52.1208.1.

Sötétkék, atlaszkötésű, lágy alapszövet. A bordúrt zöld-rózsaszín-lila csokrok szegélyezik. Sötétkék rojtos.

Anyagszélesség = 160 cm.

¹⁹ Szemmáry L. 1959. 258, 260.

²⁰ T. Knotik M. 1990. 221. és 168. kép.

²¹ Foulard (fulár), vászonkötésű, sima selyemszövet. A Pallas Nagy Lexikona 7. kötet. 1894. 418.

Vállkendő, Apátfalva, gyűjtés: 1909, leltári száma: 52.1210.1.

Sárga, lágyan omló alapszövet. A bordűrben kék-piros-zöld-fehér virágok. Sárga, zöld, lila rojtos.
Anyagszélesség = 155 cm.

Vállkendő, Kiskunfélegyháza, gyűjtés: 1917, leltári száma: 52.1213.1.

Barna, lágyan omló alapszövet. A bordürt lila-zöld koszorúk szegélyezik. Barna rojtos.
Anyagszélesség = 150 cm.

Brossé 2.:

Fejkendő, „lila *fulard*”, Apátfalva, gyűjtés: 1909, leltári száma: 52.1226.1.

Lila-fekete színjátászo taft alapszövet. Aranysárga-piros-kék-türkizkék-fehér bordűr mustra.
Anyagszélesség = 82 cm.

Fejkendő, „sötétbarnás színű *fulard*”, Apátfalvi tanyak, gyűjtés: 1909, leltári száma: 52.1231.1.

Piros-fekete színjátászo taft alapszövet. Fekete atlaszszövésű alapon piros-zöld bordűr mustra (13-14. kép).
Anyagszélesség = 84 cm.

Fejkendő, „fekete *fulard*”, gyűjtés: ?, leltári száma: 52.1235.1.

Fekete taft alapszövet. Piros-fehér bordűr mustra.
Anyagszélesség = 82 cm.

Fejkendő, gyűjtés: ?, leltári száma: 52.1236.1.

Fekete atlasz alapszövet. Piros bordűr mustra.
Anyagszélesség = 82 cm.

Fejkendő, „sötétzöld *fulard*”, gyűjtés: ?, leltári száma: 52.1237.1.

Zöld-fekete színjátászo taft alapszövet. Piros-zöld-fekete bordűr mustra.
Anyagszélesség = 86 cm.

Vállkendő, *ilkakendő*, Szeged „zsíbpiaçz”, gyűjtés: 1906, leltári száma: 97.11.1.

Fekete taft alapszövet. A sarkokban különböző színű: zöld-szürkésfehér-téglaszín-rózsaszín mustra. Fekete, zöld, szürkésfehér, téglaszín, rózsaszín rojtos.
Anyagszélesség = 162 cm.

Vállkendő, Horgos, gyűjtés: 1907, leltári száma: 52.1217.1.

Zöld-fekete színjátászo taft alapszövet. Aranysárga-kék bordűr mustra. Zöld rojtos.
Anyagszélesség = 162 cm.

Vállkendő, Makói tanyak, gyűjtés: 1908, leltári száma: 52.1220.1.

Fekete taft alapszövet. Aranysárga-vörös bordűrös, sarkos mustra. Aranysárga, vörös, fekete rojtos.
Anyagszélesség = 166 cm.

Vállkendő, *ilkakendő*, Hódmezővásárhely, gyűjtés: 1916, leltári száma: 52.1216.1.

Zöld-fekete színjátászo taft alapszövet. A bordűr mustra a sarkokban különböző színű: piros-kék-narancssárga-lila. Piros, kék, narancssárga, lila, zöld rojtos.
Anyagszélesség = 146 cm.

Vállkendő, *ilkakendő*, gyűjtés: ?, leltári száma: 52.1223.1.

Zöld-fekete színjátászo taft alapszövet. A bordűrös, sarkos mustra a sarkokban különböző színű: ezüstfehér és rózsaszín-lila-rózsaszín-ezüstfehér. Ekrű, zöld, kékeslila, fekete, pirosaslila rojtos.
Anyagszélesség = 164 cm.

Vállkendő, gyűjtés ?, leltáriszáma: 52.1224.1.

Fekete-óarany színjátászo taft alapszövet. Kékeslila-óarany bordűr mustra. Fekete rojtos.
Anyagszélesség = 164 cm.

Vállkendő, gyűjtés ?, leltári száma: 52.1225.1.

Vörös-fekete színjátászo taft alapszövet. Zöld-fehér bordűrös, sarkos mustra. Vajszín, zöld, vöröseslila, fekete rojtos.
Anyagszélesség = 164 cm.

Vállkendő, *ilkakendő*, Szeged-Alsóváros, gyűjtés: 1953 (1880-as évek), leltári száma: 53.299.1.

Fekete taft alapszövet. A bordűrös, sarkos mustra a sarkokban különböző színű: piros-aranysárga-zöld-ezüstfehér. Piros, aranysárga, zöld, ekrű, fekete rojtos²².
Anyagszélesség = 164 cm.

²² Közölte: T. Knotik M. 1990. 168. kép.

Vállkendő, Szeged-Alsóváros, gyűjtés: 1953 (1880-as évek), leltári száma: 53.299.2.

Lila-fekete színjátékos taft alapszövet. Aranysárga-lila bordűrös, sarkos mustra. Aranysárga, lila rojtos.

Anyagszélesség = 162 cm.

Vállkendő, Szeged, gyűjtés: 1963, leltári száma: 63.7.6.

Fekete taft alapszövet. Aranysárga-kék sarkos mustra. Sárga, kék, fekete rojtos.

Anyagszélesség = 162 cm.

Vállkendő, Szeged-Alsóváros, gyűjtés: 1970, leltári száma: 70.61.2.

Fekete taft alapszövet. Aranysárga-kék bordűrös, sarkos mustra. Fekete rojtos.

Anyagszélesség = 164 cm.

Vállkendő, Szeged, gyűjtés: 1970, leltári száma: 70.63.1.

Fekete taft alapszövet. Zöld bordűr mustra. Zöld, fekete rojtos.

Anyagszélesség = 160 cm.

Vállkendő, Szeged, gyűjtés: 1971, leltári száma: 71.6.1.

Kávébarna, atlaszkötésű, lágy alapszövet. Szürkésfehér bordűrös, sarkos mustra. Vajszín, barna rojtos.

Anyagszélesség = 166 cm.

Vállkendő, Szeged, gyűjtés: 1981, leltári száma: 81.53.2.

Fekete taft alapszövet. Kék-aranysárga bordűrös, sarkos mustra. Kék, aranysárga, fekete rojtos.

Anyagszélesség = 162 cm.

Vállkendő, Szeged, gyűjtés: 1982, leltári száma: 82.5.1.

Fekete taft alapszövet. Piros-aranysárga bordűrös, sarkos mustra. Vörös, aranysárga, fekete rojtos.

Anyagszélesség = 164 cm.

Vállkendő, Szeged, gyűjtés: 1982, leltári száma: 82.25.1.

Pirosaslila-fekete színjátékos taft alapszövet. Szürkésfehér bordűr mustra. Ekrű, pirosaslila, fekete rojtos.

Anyagszélesség = 166 cm.

Vállkendő, Szeged-Alsóváros, gyűjtés: 1988, leltári száma: 88.8.4.

Barna-fekete színjátékos taft alapszövet. Vajszín-kék bordűrös, sarkos mustra. Barna kék, ekrű, fekete rojtos.

Anyagszélesség = 166 cm.

Brossé 3.:

Fejkendő, Apátfalvi tanyak, gyűjtés: 1909, leltári száma: 52.1233.1.

Sötétzöld, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Rózsaszín-halványzöld bordűr mustra.

Anyagszélesség = 85 cm.

Fejkendő „atlasz”, Apátfalva, gyűjtés: 1959, leltári száma: 59.11.3.

Fekete, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Szürke-óarany-kék-zöld sarkos mustra, fonákán a törtszínek sávokban jelentkeznek.

Anyagszélesség = 80 cm.

Fejkendő, Tápé, gyűjtés: 1971, leltári száma: 71.7.3.

Fekete, atlaszkötésű, vastag alapszövet. „Paprika virágos”, piros bordűr mustra (15-16. kép).

Anyagszélesség = 82 cm.

Fejkendő, Apátfalva, gyűjtés: 1972, leltári száma: 72.21.1.

Kék, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Rózsaszín-zöld bordűr mustra.

Anyagszélesség = 80 cm.

Fejkendő darabok, Szeged, gyűjtés: 1981, leltári száma: 81.4.2.1-2.

Drapp, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Sárga-barna bordűr mustra.

Anyagszélesség = ?

Fejkendő, Szeged, gyűjtés: 1983, leltári száma: 83.43.1.

Fekete, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Vajszín-barna bordűr mustra.

Anyagszélesség = 83 cm.

Fejkendő, Apátfalva, gyűjtés: 1995, leltári száma: 95.135.2.

Fekete, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Aranysárga-rózsaszín-kék-zöld bordűr mustra, fonákán a tört színek sávokban jelentkeznek (17-18. kép).

Anyagszélesség = 82 cm.

Vállkendő, Csanád, gyűjtés: 1954 (1910-ben vásárolták a makói piacon), leltári száma: 54.12.7.

Kávébarna, atlaszkötésű, lágy alapszövet. Aranysárga-kék bordűrös, sarkos mustra. Ekrű, kék, sárga, zöld, piros rojtos.

Anyagszélesség = 160 cm.

Vállkendő, Bordány, gyűjtés: 1954, leltári száma: 54.19.1.

Kékeslila, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Aranysárga-dohányszín bordűr mustra. Sötétkék rojtos. Anyagszélesség = 156 cm.

Vállkendő, Kiskundorozsma, gyűjtés: 1958, leltári száma: 58.2.1.

Sötétkék, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Zöld-sárga bordűr mustra. Sötétkék rojtos. Anyagszélesség = 160 cm.

Vállkendő, Apátfalva, gyűjtés: 1965, leltári száma: 65.15.3.

Sötétkék, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Zöld-ciklámenzín bordűr mustra. Ekrű, zöld, piros, kék, sárga rojtos.

Anyagszélesség = 160 cm.

Vállkendő, Szeged, gyűjtés: 1972, leltári száma: 72.8.1.

Sötétkék, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Aranysárga bordűr mustra. Sötétkék rojtos. Anyagszélesség = 150 cm.

Vállkendő, Zákányszék, gyűjtés: 1982, leltári száma: 82.26.1.

Sötétkék, atlaszkötésű, vastag alapszövet. Aranysárga bordűr mustra. Sötétkék rojtos. Anyagszélesség = 160 cm.

Vállkendő, Apátfalva, gyűjtés: 1986 (1902-20 között viselték), leltári száma: 86.16.5.

Kávébarna, atlaszkötésű, lágy alapszövet. Aranysárga-kék bordűr mustra. Piros, kék, sárga, zöld, vajszín rojtos. Anyagszélesség = 160 cm.

Baris (barege)

Az 1960-as években, amikor az apátfalvi asszonyok *baris*ból varrt szoknyákra emlékeztek, sejtettük, hogy eleik még a századfordulón egy nehezen kimondható textilanyag nevét egyszerűsítették le. Azóta többször előkerült ez a téma, sőt láttunk és tapintottunk is ilyen anyagot, végül rátaláltunk az eredeti elnevezésre.

1967-ben Apátfalván, gyűjtés közben egy láda ruhaneműt ajánlottak megvételre. A régóta porosodó ládányi anyag közül öt darab *barisszoknya* került elő. Ezek a szoknyák a *baris* széles skáláját őrizték meg számunkra, némelyik kétféle is a betoldások révén. Ennek a textiliának igazi szépsége azonban csak a tisztítás és vasalás után bontakozott ki.

A leheletfinom, áttetsző kelme **alapanyaga** pamut. **Szövése** vászonkötés. Alapszíne fehér vagy fekete. **Mintázása** szövással vagy nyomással történt.

A kelmét 1854-ben Kempelen említi²³ egy szegedi tudósításában a sokszoknyáról írva: „a felső mindig finom barege vagy foulard.”

Az 1859-ben indult szegedi újságban a szegedi cégek többek között a „francia batisztokat, a bareseket” hirdetik, majd a „lyoni foulard”-t.²⁴

A Pallas lexikon 1893-ban így jellemzi: „Barege (barézs), könnyű, átlátszó fátyolszövet; előbb a pirénei hegység Barege nevű völgyében, Luzben, csupán háziiparszerűen űzték a készítését és pamutszálakból készült pórias díszítményül használták, a szövőgépek tökéletesbítésével azonban finom nyers selyem - és pamut fonalakból való készítményekben is utánozták Párisban, utóbb Nimesben, hol legjutányosabb áron kapható, mert cérnafonalakat is kevernek belé. A félpamutos barege kelendőbb. A magyarországi szerb vászon megközelíti a bareget.”²⁵

A *baris* mintázásának lehetőségei a múzeum néprajzi gyűjteményében őrzött szoknyák anyagáról is megítélhető, kikövetkeztethető.

²³ Kempelen: Szegedi mozaik. Hölgyfutár, 1854. febr. 15. Közli: T. Knotik M. 1990. 168.

²⁴ Uo. 199.

²⁵ A Pallas Nagy Lexikona 2. kötet 1893. 645.

Barisszoknya, Csanád, gyűjtés: 1954 (készült 1900-ban), leltári száma: 54.15.2.

A fekete alapanyag vászonkötéssel csikosan szőtt. Nyolc milliméterenként két vastagabb fonal bevetésével harántcsikos. Mintázata nyomott, a sárga festékekkel föl vitt háromszirmű kis virágok csupán apró pöttyöknek látszanak (2-3. kép).

Anyagszélesség = 76 cm.

Barisszoknya, Apátfalva, gyűjtés: 1967, leltári száma: 67.10.10.

Fekete, a kockázást a vászonkötésű alapba sávolykötéssel szőtték. A lehet finom lánc- és vetülékfonalak közé bizonyos távolságban és mennyiségben vastagabb fonalakat vetettek föl, illetve be. Ahol ezek egymással kereszteződnek ott sötét, ahol pedig csak vékony fonalakkal keresztezik egymást, ott kevésbé sötét felületet képeztek. Így a szövésével a feketének három tónusát hozták létre (4. kép).

Anyagszélesség = 76 cm.

Barisszoknya, Apátfalva, gyűjtés: 1967, leltári száma: 67.10.8.

A fehér alapanyag vászonkötéssel csikosan szőtt. Centiméterenként pár darab vastagabb fonal bevetésével harántcsikos. Mintázata nyomott, a lilás színnel föl vitt apró motívumok pöttyöknek látszanak (5. kép).

Anyagszélesség = 74 cm.

Barisszoknya, Apátfalva, gyűjtés: 1967, leltári száma: 67.10.9.

A fehér alapanyag vászonkötéssel csikosan szőtt. Centiméterenként vastagabb fonalak bevetésével harántcsikos. Mintázata nyomott, rózsaszín elszórtan elhelyezkedő, finomrajzú virágszálak szövédéke (6-7. kép).

Anyagszélesség = 76 cm.

Barisszoknya,²⁶ Apátfalva, gyűjtés: 1967, leltári száma: 67.10.7.

A fehér alapanyag vászonkötéssel csikosan szőtt. Centiméterenként pár vastagabb fonal bevetésével harántcsikos. Mintázata nyomott, rózsaszín hosszanti csíkozású, így kockás hatást mutat és a fehér alap csak éppen kivillan alóla. Erre a felületre sötétebb rózsaszínnel nagy raportú, finom rajzú, kusza virágszálakat nyomtak (8. kép).

Anyagszélesség = 74 cm.

Barisszoknya, Apátfalva, gyűjtés: 1967, leltári száma: 67.10.11.

A fehér alapanyagot vászonkötéssel szőtték. Mintázata brossirozással történt, a csíkokban elhelyezett apró virágszálakat színes gyapjúfonallal képezték. Minden kis virágszál esetében külön mintázóvetüléket, pirosat és zöldet használtak, amivel a virágszálak kontúrja mentén soronként fordultak. A gyapjúfonal plasztikusan emelkedik ki a fátolszerű alapszövetből (9-10. kép).

Anyagszélesség = 82 cm.

A barisszoknyák egyöntetűen *bokros* formájúak. Az anyagszéleket egymáshoz varrva, annak teljes bőségét derékban ráncolták be. Az átlag 80 cm széles kelméből hét szélből, több, mint öt méter bő szoknyát varrtak. A kelme finomsága révén sokkal könnyebb volt a bőség beráncolása, mint más anyagok esetében. A szoknya alját tenyérnyi széles fehér vagy fekete vászonnal *főhajtották*, szegték, hogy szépen álljanak a redők. Peremét *kefeszínórral* vagy ujjnyi széles csipkével díszítették. A kötő alatti részt – mivel az nem látszott – maradék anyagból toldották, takarékoskodva a drága méteráruval.

A *bokros* formát szabásukon kívül még sok-szoknya alávételével érték el. Erről Kempelen már említett, 1854. februári tudósításában így ír: „a pörnöknek rendes állapotban 10-12 mesés bőségű (...) szoknya szélesíti csipőit (...) csak két legfelsőjéről szólhatok, az egyik belülről számítva a 8-ik vagy 11-ik mindig színes selyem, a felső mindig finom barege vagy foulard.”

A barege kelme, az apátfalviak ajkán *baris* divatja náluk még az 1920-as években is tartott. Később már csak a ládában őrizték őket.

²⁶ Közölte: T. Knotik M. 1990. 165. kép.

Damaszt

A kereskedelemben damaszt néven forgalomba kerülő ágy- és asztalnemű, törülközőanyagok **alpanyaga** pamut, amely lehet egyszínűen, de tarkánszött is. **Szövése** bármely kötés lehet. Lényege, hogy két különböző kötés, vagy ugyanazon kötés vetülék- és láncoldala váltsa egymást, alapot és mintát képezve. Ezek matt és fényes felülete váltakozik, attól függően, hogyan esik rá a fény. Ami a színoldalon fényes, az a fonákán fénytelen, matt felületet mutat. **Mintázása:** lehet jacquard-szövésű, ami a mintázatot finom lépcsőzetű kontúrjáról ismerhető föl, míg a damasztszövésnél a kontúr durva lépcsőzetű.²⁷

A damaszt szövés módja lényege, „hogy két vagy több, egymás mellett fekvő láncfonal, láncfonalcsoport és ugyanannyi számú vetülék egyezően köt. A nagy lebegések lekötése céljából a felemelt láncfonalcsoportokból egyeseket le kell süllyeszteni, míg a lenthagyottakból egyeseket felemelni. (...) A minta rendszerint láncoldalu-, az alap pedig vetülékoldalu, pl. nyolcfonalas atlaszban köt. De lehet az alap vetülékoldalu sávoly, a minta pedig láncoldalu atlasz is. A határvonalaknál a kötés élesváltású, így a kontúrok jól kiemelkednek.”²⁸

Möller 1818-ban így írt a kelméről:

„Damastgyólts (a régi Damaskusban feltaláltatott selyem matériának hasonlatosságára szövetett habos gyólts). Ennek szövése is hasonlóképpen sok borda által megy végbe. A fellyebb említett kétnyüstös virágos vászontúl abban különbözik, hogy a rajta lévő képek, nem a bél-, hanem a melyékfonalak által formáltatnak, és hogy a figurák nem egyenes, hanem görbe vagy karika lineákban (circulus formán) mennek. Az illyekbe p.o. rósák vannak szöve. Ezen damask vagy habos gyóltsnak szövése, a mellék fonalakat hasonlóképpen sok bordák által kell elosztani. Kétnyüstös, háromnyüstös virágos gyólts s vászonbeli portékákat, valamint damask- habos-gyóltsot is felette sokat szönek.”²⁹

A szövetet az 1890-es években megjelent Pallas Lexikon is leírta:

„Damaszk – kamuka – oly ábrás szövet, amelynél az ábrás részek a szövet jobboldalán a fénylő kötés (atlasz- v. szatinkötés) láncoldala által az alaprészek pedig ugyanazon kötés vetülék oldala által képeztetnek. Ily szövetek fonákján ugyanazon ábra látszik, de a fénylő kötés vetülékoldala által képezve. Ha p. a lánc kék s a vetés fehérszínű volna, akkor a szövet jobboldalán az ábrás részek kék színűek, az alap pedig fehér lesz. A D. szövetek további jellemzője, hogy az ábra határvonala nem folytonos görbe, de lépcsőzetes részekből áll, mert a mintaképzés céljából a fonalváltás csak minden negyedik vetés után történik.”³⁰

Urbán István makói *rőfös* vászon és damaszt mintáit az örökösök 1982-ben a múzeumnak ajándékozták. A tizenkét tétel az iparművészeti gyűjteménybe 82.11.1 – 82.11.12. számokon lett beletárolva.

A viszonylag nagyméretű, 12-54 cm hosszú, számozott textilminták eredetileg tömböket képeztek sima vagy mintázott vásznakból, damasztokból szín és mintázat szerint. Ezekből választhatták és rendelhették a vásárlók a kelengyének valót. Lepedőre, ágyhuzatra a méterárut sima vászontól vagy damasztból. Az abroszt, szalvétát az egyszerűen vagy azsúrral szegett damaszt-mintákból, törülközőt a rojttal díszítettekből.

²⁷ A Pallas Nagy Lexikona 14. kötet 1897. 1041.

²⁸ Dr. Hajós I. 1959. 62, 90. Szemmáry L. 1959.26.

²⁹ Möller J. 1818. 306, 308.

³⁰ A Pallas Nagy Lexikona 4. kötet 1893. 873.

Az egyszínű fehér mellett bőséges választék volt sárga, rózsaszín, lila, zöld, kék és mustárszín alapon fehér mintázatú vagy fehér alapon színes beszövésű damasztokból. Ezek közül tömb alakban egy maradt ránk: 27 darab 29x20 cm-es nagyságú, színes alapon fehér beszövésű, keskenyen vagy azsúrral szegett damaszt-lapból. A lapok közé színminta-csíkokat és kicsinyített mintarajzokat fogtak be. A mintakollekciókat a gyártók a századfordulón állíthatták össze, melyekből nemcsak a közönség, de maguk a rőföskereskedők is, számozásuk alapján, színmegjelöléssel rendelhettek árut. A mintatömb arról vall, hogy Urbán István *rőfös*³¹ elsőrendű damaszt kínálattal rendelkezett a század elején.

A mintakollekció Ópusztaszeren az 1996-ban nyílt Promenádnál 1896 című kiállítás rőfös boltjának kirakatában látható.

Urbán István *rőfös*, kézműáru kereskedő teljes árukészletét 1926-ból ismerjük. A hagyatéki kimutatást³² halálakor, két kiskorú unokájára való tekintettel készítették. Az árvaszéki iratokban ránk maradt február 11-i keltezésű lajstrom bőséges és változatos áru kínálatot mutat. Tartalmazza a textil-anyagok nevét,³³ mennyiségét, árát, sőt képet nyerhetünk az üzlet berendezéséről is:

Melléklet Urbán István hagyatéki leltárához.

1.	8 drb. női nadrág (combineé)	á	95	ezer K (korona)
2.	9 parti fehérnemű	á	40	"
3.	6 drb. fűzővédő	á	55	"
4.	12 drb. nadrág és ing garnitúra, női	á	85	"
5.	2 drb. női ing	á	60	"
6.	2 drb. nadrág és ing garnitúra, női	á	180	"
7.	2 drb. nadrág és ing garnitúra, női	á	140	"
8.	3 drb. női hálóing	á	120	"
9.	3 drb. női hálóing	á	135	"
10.	10 drb. szalmazsák	á	58	"
11.	389 méter pamutvászon	á	16	"
12.	30 méter lepedővászon	á	55	"
13.	40 méter pamutvászon	á	11	"
14.	203 méter darab vászon	á	15	"
15.	100 méter molinó	á	12	"
16.	142 méter kanavász	á	17	"
17.	62 méter zefír	á	28	"
18.	88 méter frencs zefír	á	16	"
19.	56 méter rai batiszt	á	30	"
20.	38 méter vegyes zefír	á	32	"
21.	88 méter angin	á	17	"
22.	28 méter fehér angin	á	24	"
23.	25 méter lepedő vászon	á	45	"
24.	73 méter pamut törülköző	á	16	"
25.	16 méter ujbélés szatin	á	32	"
26.	20 drb. asztalkendő	á	17	"
27.	4 drb. asztalkendő	á	7	"
28.	8 garnitúra ozsonna abrosz	á	95	"
29.	7 garnitúra ozsonna abrosz	á	190	"

³¹ Bakos F. 1901. 48., ld. még T. Knotik Márta: Urbán István rőfös vászon- és damasztmintái. In: Tanulmányok. Tóth Ferenc köszöntése. Makó, 1998. 87–94.

³² Makó város Árvaszéki iratok 2908/939.

³³ Az elnevezések egyeztetése dr. Hajós István (Textiliák kézikönyve. Bp. 1959.) leírásaival és mintagyűjteményével külön vizsgáldást érdemel.

30.	1 garnitúra ozsonna abrosz	á	720	ezer K (korona)
31.	1 garnitúra ozsonna abrosz	á	400	"
32.	1 garnitúra ozsonna abrosz	á	320	"
33.	4 garnitúra ozsonna abrosz	á	60	"
34.	6 drb. törülköző	á	50	"
35.	7 drb. abrosz	á	150	"
36.	15 drb. abrosz	á	60	"
37.	12 drb. asztalkendő	á	16	"
38.	8 drb. asztalkendő	á	21	"
39.	12 drb. asztalkendő	á	13	"
40.	4 drb. asztalkendő	á	25	"
41.	12 drb. törőruha	á	11	"
42.	25 drb. portörő	á	15	"
43.	1 drb. fürdőlepedő	á	90	"
44.	15 méter szalonvászon	á	12	"
45.	6 méter szalon vászon	á	50	"
46.	8 méter szabó vászon	á	12	"
47.	3 drb. szőnyegvédő	á	30	"
48.	8 méter lószőr	á	30	"
49.	6 drb. flotier törülköző	á	90	"
50.	2 drb. gyermek flanel takaró	á	55	"
51.	2 drb. piquet gyermek takaró	á	65	"
52.	1 drb. Tetra gyermek takaró	á	65	"
53.	11 drb. törülköző	á	27	"
54.	6 drb. törülköző	á	150	"
55.	12 drb. törülköző	á	27	"
56.	9 drb. törülköző	á	21	"
57.	8 garnitúra: 2 ágyterítő, 1 asztalterítő	á	450	"
58.	6 garnitúra: 2 ágyterítő, 1 asztalterítő	á	480	"
59.	2 garnitúra: 2 ágyterítő, 1 asztalterítő	á	320	"
60.	6 drb. asztalterítő	á	120	"
61.	5 drb. asztalterítő	á	95	"
62.	3 drb. asztalterítő	á	75	"
63.	13 drb. paplan	á	280	"
64.	8 méter vatelin	á	55	"
65.	3 drb. falvédő	á	50	"
66.	8 méter grádli vászon	á	45	"
67.	2 méter roletta vászon	á	45	"
68.	15 méter roletta vászon	á	43	"
69.	8 méter brokát vászon	á	80	"
70.	48 méter festő	á	23	"
71.	6 méter festő	á	18	"
72.	2 méter festő	á	23	"
73.	26 méter festő	á	22	"
74.	317 méter festő	á	12	"
75.	85 méter karton	á	18	"
76.	80 méter karton	á	13	"
77.	18 méter delin	á	40	"
78.	16 méter dupla barchend	á	28	"
79.	8 méter piquet barchend	á	30	"
80.	58 méter piros barchend	á	27	"
81.	20 méter barchend	á	27	"
82.	15 méter barchend	á	18	"
83.	20 méter barchend	á	21	"
84.	8 méter barchend	á	15	"
85.	53 méter cerna barchend	á	28	"

86.	216 méter céna barchend	á	28	ezer K (korona)
87.	31 méter eponge flanel	á	40	"
88.	13 méter kokusz szőnyeg	á	80	"
89.	35 méter kokusz szőnyeg	á	40	"
90.	40 méter kokusz szőnyeg	á	65	"
91.	45 méter kokusz szőnyeg	á	30	"
92.	18 drb. maradék	á	25	"
93.	40 méter gyapju krepp	á	50	"
94.	61 méter kazán	á	60	"
95.	7 méter kazán	á	100	"
96.	122 méter puplin szövet	á	80	"
97.	16 méter puplin szövet	á	100	"
98.	14 méter gabardin	á	30	"
99.	12 méter tegethoff	á	65	"
100.	16 méter pamut szövet	á	58	"
101.	35 méter pamut szövet	á	24	"
102.	8 méter fehér kazán	á	75	"
103.	6 méter gyapju szövet, keskeny	á	75	"
104.	4 méter gyapju szövet, keskeny	á	50	"
105.	16 méter velour	á	180	"
106.	5.60 méter velour	á	110	"
107.	30 méter tűkőr posztó	á	150	"
108.	27 méter lüszter	á	75	"
109.	4 méter pamut szövet	á	40	"
110.	3 méter szövet	á	135	"
111.	3 méter lüszter	á	75	"
112.	14 méter szövet	á	140	"
113.	7 méter szövet	á	190	"
114.	6 méter szövet	á	230	"
115.	9 méter szövet	á	160	"
116.	3 méter szövet	á	310	"
117.	3 méter szövet	á	200	"
118.	8 méter szövet	á	190	"
119.	3 méter szövet	á	220	"
120.	4 méter szövet	á	210	"
121.	1 méter szövet	á	200	"
122.	1 méter szövet	á	250	"
123.	3 méter szövet	á	120	"
124.	2 méter szövet	á	80	"
125.	2.5 méter szövet	á	220	"
126.	6 méter szövet	á	110	"
127.	6 méter szövet	á	100	"
128.	3 méter szövet	á	80	"
129.	9 méter szövet	á	110	"
130.	2 méter szövet	á	100	"
131.	3 méter szövet	á	70	"
132.	2.5 méter szövet	á	160	"
133.	2 méter szövet	á	150	"
134.	25 méter mosó zeig	á	150	"
135.	2.5 méter double szövet	á	300	"
136.	6 méter szövet	á	120	"
137.	80 méter clott	á	36	"
138.	4 méter gyapju sers	á	80	"
139.	12 méter buret vászon	á	33	"
140.	14.5 méter buret vászon	á	50	"
141.	3 méter buret vászon	á	100	"

142.	3 méter buret vászon	á	70	ezer K (korona)
143.	25 méter liberti	á	48	"
144.	11 méter liberti	á	32	"
145.	2 drb. mosó zeig maradék	á	25	"
146.	9 méter liberti	á	32	"
147.	60 méter liberti	á	25	"
148.	90 méter grenadin	á	28	"
149.	4 méter csipke volán	á	70	"
150.	172 méter grenadin	á	130	"
151.	6 méter eponge	á	40	"
152.	6 méter batiszt sifon	á	50	"
153.	27 méter lüstrin	á	55	"
154.	6 méter nyersselyem	á	90	"
155.	344 méter selyem, különféle	á		"
156.	44 drb. selyem kendő	á	150	"
157.	17 drb. mőselyem kendő	á	75	"
158.	1.75 méter plüss	á	200	"
159.	19 méter bársony	á	180	"
160.	1 méter patent bársony	á	180	"
161.	7 drb. takaró	á	95	"
162.	4 drb. pokróc	á	200	"
163.	2 drb. pokróc	á	150	"
164.	2 drb. pokróc	á	300	"
165.	9 méter csipke függöny	á	35	"
166.	3 drb. flanel takaró	á	90	"
167.	6 pár sztór	á	300	"
168.	23 berliner kendő	á	210	"
169.	2 nagykendő	á	400	"
170.	5 drb. plaid	á	80	"
171.	14 drb. kendő	á	130	"
172.	4 drb. zsanília sál	á	150	"
173.	3 tucat zsebkendő	á	90	"
174.	3 tucat zsebkendő	á	50	"
175.	3 tucat zsebkendő	á	60	"
176.	2 tucat zsebkendő	á	100	"
177.	2 tucat zsebkendő	á	80	"
178.	1 tucat zsebkendő	á	90	"
179.	3 tucat zsebkendő	á	150	"
180.	2 tucat zsebkendő	á	250	"
181.	25 drb. zsebkendő	á	4	"
182.	25 drb. zsebkendő	á	20	"
183.	8 drb. zsebkendő	á	25	"
184.	18 drb. fejkendő	á	20	"
185.	4 drb. mőselyemkendő	á	65	"
186.	11 drb. flanel kendő	á	25	"
187.	18 drb. flanel kendő	á	16	"
188.	7 drb. ternó kendő	á	33	"
189.	18 drb. gyapjú kendő	á	70	"
190.	100 drb. fődélín kendő	á	10	"
191.	6 méter női szövet	á	130	"
192.	15 drb. gyapjú kendő	á	70	"
193.	25 drb. fődélín kendő	á	10	"
194.	20 méter barchend	á	33	"
195.	1 garnitúra: 2 ágyszerítő 1 asztalserítő	á	480	"
196.	2 drb. plüss takaró	á	700	"
197.	Üzleti berendezés: 4 árusító asztal, 2 íróasztal, 1 Wertheim szekrény, állványok.			

IRODALOM

- BAKOS Ferenc
1901 Makó város útmutatója. Makó
- GERGELY Katalin
1991 Paraszti polgárosodás a népi öltözködésben. In: A magyar nyelv és kultúra a Duna völgyében. Budapest-Wien, 860-866.
- DR. HAJÓS István
1959 Textiliák kézikönyve. Budapest
- MÖLLER János
1818 Az Európai Manufaktúrák és Fábrikák Mesterség Műveik. Pesten 1818. Az Állami Könyvterjesztő Vállalat reprint sorozata. Szeged, 1984.
- SZEMMÁRY László
1959 Kötéstan. Budapest
- T. KNOTIK Márta
1990 Öltözködés, viselet. In: Csongrád megye népművészete. Szerk. Juhász Antal. Budapest, 155-232.

A fotókat Dömötör Mihály és Pápai Zoltán készítették.

Factory-made Textile in Peasant Usage

MÁRTA T. KNOTIK

In 19th century Hungary parallel with economic and social changes the bourgeois peasant clothing appeared, which accepted the usage of factory-made textiles. The author introduces taffeta - the material of silk-scarf, barege and damask from the textiles manufactured in the last third of the 19th and the beginning of the 20th century through the collection of Móra Ferenc Museum. In her presentation the author stresses primarily the outer traits of the textiles which make them recognisable at first sight, then she presents the main technical methods. On the basis of her own experience and scientific literature she analyses base material, dyeing and techniques of weaving. She introduces historical data by citing from last century written sources. She reports the name of the pieces of clothes in the museum, their place of origin and collection, the features of the textile and in some cases the tightness of weaving and the width of the material.

From changeant taffeta underwear, skirts and aprons were made. The gleaming textile was woven from silk by plain weaving. The warp and weft are of different colours (e.g. black and red), the width of material is 48-65 cms.

She discusses the textile of silk scarf on the basis of its feature, the embroidery like broché ornament. The silk undertexture can be woven by different weaves, for example plain, twill or satin weave. According to the different types of wefts she differentiates broché 1., when the weft goes only along the motives; broché 2., when the weft goes only along the pattern; broché 3., when the weft goes along the entire fabric. The fabric width of a kerchief is 74-86 cms, while that of a shawl is 146-166 cms with a 20-22 cms long fringe.

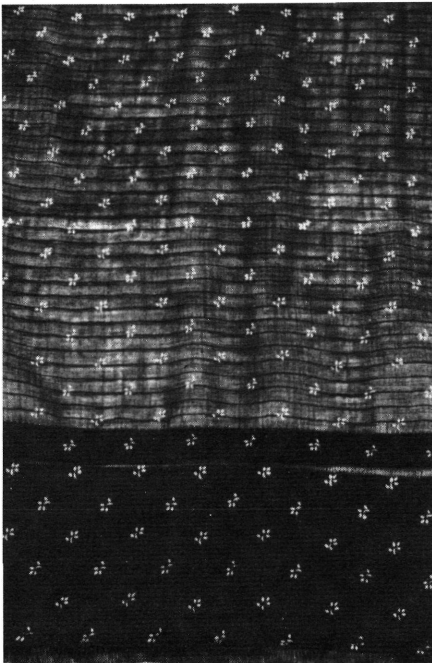
From transparent barege skirts were made. They were woven from white or black cotton thread by plain weave with a fabric width of 74-82 cms. They were patterned by weaving or printing.

From damask bed- and table-linen and towels were made. The pattern is stressed by the light effect of wrap- and weft-sided weaves (glossy and dull finish). Among István Urbán's patterns, a haberdasher from Makó, there are not only plain white but also white patterns on coloured fabric or coloured patterns on white fabric.

Lastly the author publishes completely the haberdasher István Urbán's stock from 1926, which also contains the name, amount and price of each textile.

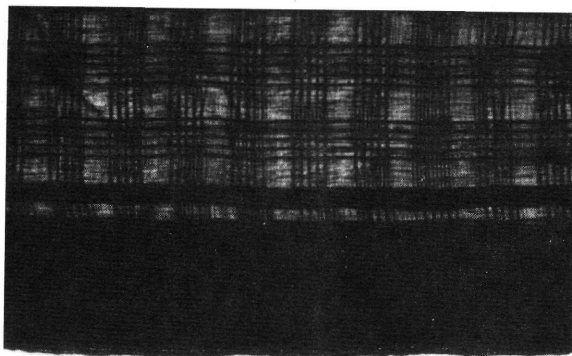
1. kép

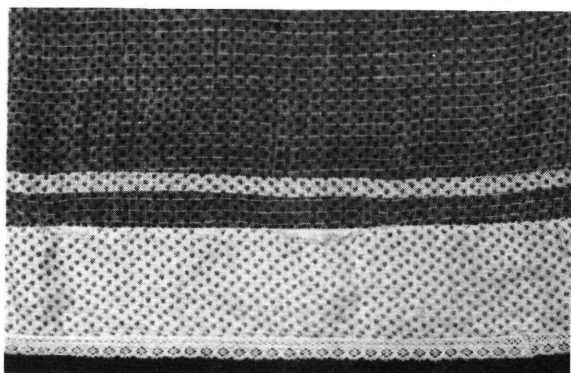
2. kép

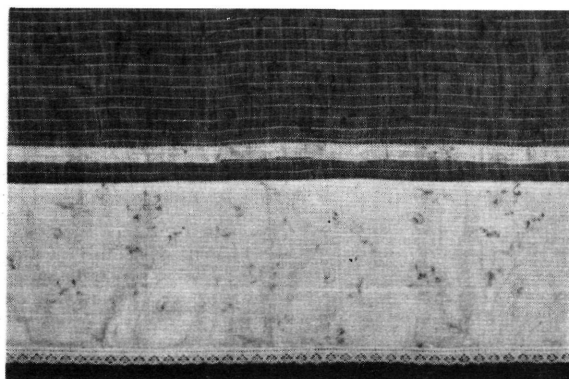
3. kép

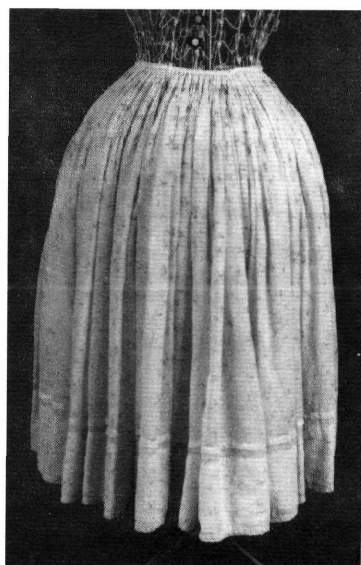
4. kép

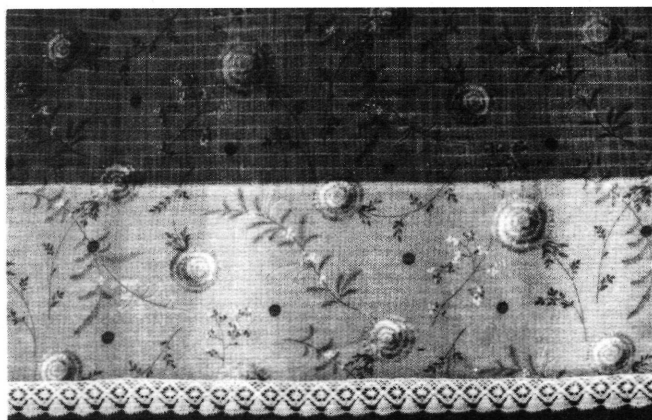
5. kép

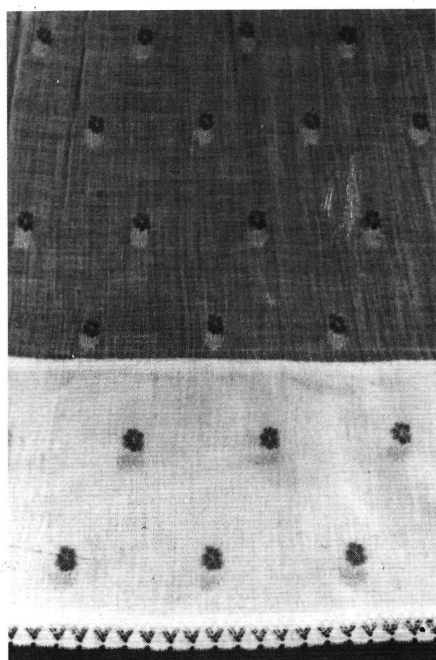
6. kép

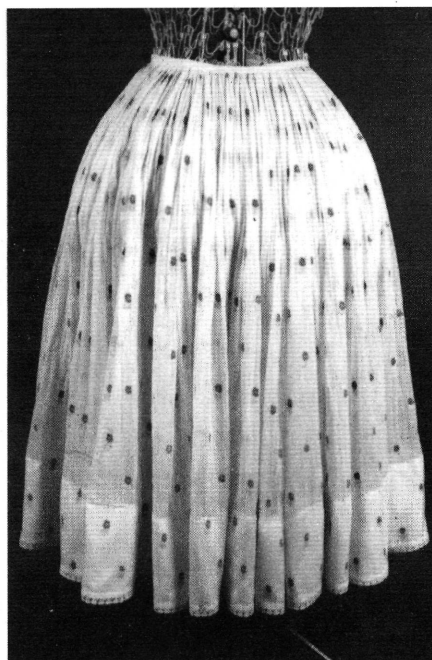
7. kép

8. kép

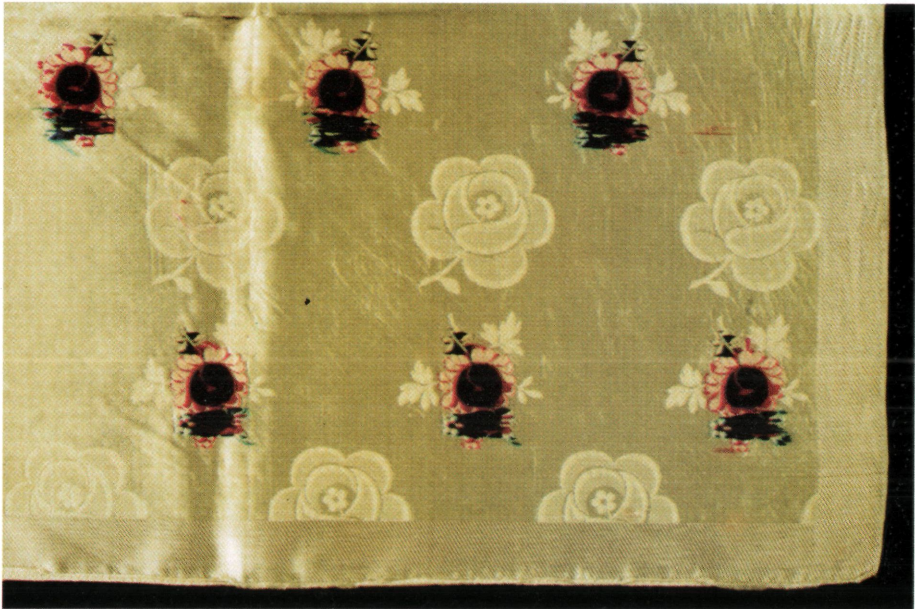
9. kép

10. kép

11. kép.

12. kép.

13. kép.

14. kép.

15. kép.

16. kép.

17. kép.

18. kép.

Felelős kiadó: dr. Vörös Gabriella

Nyomdai kivitelezés: Juhász Nyomda, Szeged

Felelős vezető: Juhász Péter

Példányszám: 500

